

En stor del av artikeln ägnas dokumentationen av denna politiska islam i Sverige och det Rosengård som Carlbom känner väl genom långvarig fältforskning. Han gör det i medvetande om att sådan verksamhet ofta ofrentligt stämplas som uttryck för islamofobi.

Jonathan Friedmans och Kajsa Ekholm Friedmans idérika och teoretiskt väl genomarbetade artikel diskuterar nationalstatens ställning i en globaliserad värld och de förändringar i identitetsfrågor som ytterst kan tillskrivas globaliseringen. En av dennas effekter är att "Väst" försvagats ekonomiskt till följd av en decentralisering av de globala kapitalflödena (därtill, kan man tillägga, har nationalstaterna försvagats, såväl ekonomiskt som politiskt, som en direkt konsekvens av de globala och avreglerade finansmarknadernas oerhörda expansion).

De omfattande samtida migrationsströmmarna äger alltså rum i en kontext av relativ ekonomisk tillbakagång och en sådan gynnar inte, menar författarna, moderna, utvecklingsbejakande identitetsuppfattningar som avvisar "traditioner och kulturellt specifika identiteter". Tvärtom präglas sådana perioder av minoriteters och majoriteters uppslutning kring de hävdvunna och etniskt separata identiteternas förmenta trygghet. Men den processen är inte generell. De västliga samhällenas politiska eliter följer inte mönstret. Där dominerar i stället en identifikation med kosmopolitism och mångkulturalism.

Båda de två senast nämnda artiklarna beskriver alltså en spricka mellan en mångkulturalistisk elit och ett folkflertal med flera anledningar att förhålla sig skeptiskt och avvisande till denna. Det är en välunderbyggd tanke som måste tas på allvar och Sverigedemokraternas framgångar tillför den ytterligare rimlighet. Aningen trist är det dock att artiklarna inte är fria från inslag av förbittrad och ibland "tjuvnypig" kamp mot det politiskt korrekta. Det är allra tydligast när Friedman/Ekholm Friedman dispositionsmässigt överrumplande ägnar kritiskt utrymme åt några (förvisso märkliga) repliker fällda av Masoud Kamali, ordförande för den svenska statliga integrationspolitiska maktutredningen.

De två artiklarnas kritik av mångkulturalismen bemöts på ett klokt och välformulerat sätt av Hans Ingvar Roth. Hans diskussion uppehåller sig framför allt vid de abstrakta principer som kan ligga till grund för en mångkulturalistisk hållning. Den är övertygande och eftertänksam. Däremot säger artikeln inte mycket om den betydligt mer jordnära och akut politiska sprickan mellan en mångkulturalistisk ideologi och det som borde

vara dess massbas. Egentligen bemöts aldrig Carlboms och Friedman/Ekholm Friedmans argument för att det finns begripliga (men därmed givetvis inte automatiskt politiskt godtagbara) skäl för många att avvisa också den "svaga" mångkulturalism som Roth förespråkar.

Som framgår är detta inte en bok som präglas av samstämmighet i de övergripande frågorna. Som nämnts är det bra, för det finns inga färdiga svar på hur det mångkulturella ska förstås och organiseras. Däremot finns det de som *anser* sig ha sådana svar. Allt som gör livet svårare för dessa är av godo. Det är en slutsats som följer av boken.

Magnus Berg, Norrköping

Mats Burström: *Samtidsarkeologi. Introduktion till ett forskningsfält*. Studentlitteratur, Lund 2007. 118 s. ISBN 978-91-44-00430-3.

På hembygdsgården Qvarnaslät i Nybro i Småland har jag i många år nyfiket betraktat en bucklig metallbit i en monter, som i övrigt rymmer näpna dockor och andra leksaker. En maskinskriven, gulnad lapp berättar att skrotet är en tillvaratagen del av bomben i Bäckebo, en vilsekommen testmissil från norra Tyskland vilken under andra världskriget av misstag slog ner i skogen strax norr om Nybro.

Familjen har flera somrar tänkt besöka bombens nedslagsplats. I år gjorde vi slag i saken. Vi hittade en smal och slingrig skogsväg, parkerade bilen vid vägkanten och följde en handgjord skylt med texten "BOMBEN" in i en trollskog med gott om fästingar och mygg, svampar och björnbärstörnen. Efter en lång stund av traskande i spåren av bleknade plastband lyckades vi längs den måttligt synliga, ibland helt överväxta stigen, ta oss via en skyltad torpgrund fram till nedslagsplatsen för bomben. I sitt nuvarande tillstånd kunde den lilla kratern lätt tolkas som en varggrop.

Varför detta intresse för bomben i Bäckebo? Jo, i sommar har jag med stor nyfikenhet läst en nyutkommen lärobok i samtidsarkeologi, där just detta bombnedslag kort omnämns. Men vad är då samtidsarkeologi? Arkeologin vid landets universitet och högskolor är ett av de mer traditionella ämnena. Det kan ibland tyckas vara ett evigt, oföränderligt och samtidigt välkänt ämne. Innebär samtidsarkeologin på något sätt en förnyelse av arkeologifämnet?

Internationellt finns en samtidsarkeologi, på engelska

contemporary archaeology, beskriven och exemplifierad bl.a. i antologin *Archaeologies of the contemporary past* av Victor Buchli och Gavin Lucas (2001). Här görs nedslag i några av den samtida arkeologins olika riktningar, tematiskt formulerade som konsumtion, minne och glömska och forensisk arkeologi.

I Sverige finns ett intresse för 1900-talets materiella spår manifesterat hos "K-spanarna" Staffan Bengtsson och Göran Willis, som gjorde tv-serie på 1990-talet och därefter publicerade en rad böcker på samma tema: om bortglömda platser i det moderna Sverige: gamla bensinmackar, nedlagda biografier, övergivna Folkets Hus, gamla idrottsarenor och dansbanor. Det nära förflutnas materiella spår spelar en avgörande roll för känslan av nostalgi kring det modernas genombrott i Sverige för några decennier sedan.

Arkeologen Stig Welinder var tidigt ute med studiet av en nyare tids arkeologi, som han dock själv valde att kalla historisk etno-arkeologi, där han bl.a. studerade ett torp, "Granströms stuga" i Dalarna, som var befolkat på 1800-talet. Han studerade särskilt vilka materiella spår boendet på platsen hade genererat (*Människor och artefaktmönster*, 1992).

En nyare avhandling i arkeologi av Jonna Ulin och Fiona Campbell, *BorderLine Archaeology – a practice of contemporary archaeology – exploring aspects of creative narratives and performative cultural production* (2004), har definitivt behandlat ett samtidsarkeologiskt tema. I boken beskrivs som ett exempel utgrävningen av Ulins mormors torp. Även en relativt nyligen sänd tv-serie i Sveriges Television, *Utgrävarna* (2005), är ett tecken i tiden på det stora intresset för samtidsarkeologi. Arkeologen Mats Burström var en av de medverkande i serien, och arkeologen Jonna Ulin var programledare och berättare. I tv-serien behandlades 1800- och 1900-talsfenomen som ruinen efter trollkvinnan Göta-Lenas hus, platsen för ett utbildningsläger för norska motståndsmän och brottslingen Bildsköne Bengtssons gömställe, med fokus på de materiella spår som dessa samtidshistoriska fenomen lämnat efter sig. Metoden som användes för att få fram informationen var arkeologisk med kartering och utgrävning av platser. Tingens roll var att lyftas fram som minnesbärande och framkalla känslor för vad som en gång skedde. "Utgrävarna gör det många drömmar om: gräver efter drömmar, tragik och glädje" (citrat från svts.se hemsida, besökt 23 aug. 2007).

Nu har Mats Burström skrivit en lärobok i ämnet, *Samtidsarkeologi. Introduktion till ett forskningsfält* (2007) efter att i flera år ha diskuterat fenomenet sam-

tidsarkeologi i olika artiklar i tidskrifter och dagspress och, som nämnts ovan, även medverkat i tv på temat. Han har sökt upp och bedrivit samtidsarkeologi och presenterar den nu i bokform för studenter och andra intresserade, som vill veta mer om samtidsarkeologin som genre.

Burströms bok är en behändig skrift på 118 sidor, uppdelad på fyra kapitel. I första kapitlet definieras forskningsfältet samtidsarkeologi. I andra kapitlet beskriver Burström ämnet i en forskningsöversikt, i det tredje kapitlet ges exempel på några fallstudier. I det fjärde och avslutande kapitlet diskuteras konsekvenser för arkeologin och kulturmiljövårderna av samtidsarkeologins inriktningar och rön.

Jag vill uttrycka min uppskattning av skriftens omfång. En förlängd artikel eller en kort bok, det kan kvitta. Det är härligt att läsa en skrift som har ett tydligt innehåll men som inte okritiskt tänjer formatet och lägger dubbla antalet omtuggande nedslag på företeelser där hälften hade räckt. Vissa spår av upprepning och överlappande information kan dock skönjas i boken, då den delvis är en sammanställning av tidigare skrivet material (jfr s. 18 överst och s. 25 överst med nästan identiska formuleringar och referenser). Här hade lite skarpare korrekturläsning kunnat rensa bort misstagen.

Bokens idé är att framhäva samtidsarkeologin som ett för svenska omständigheter relativt nytt fält för arkeologijämnet. Som Burström mycket riktigt tar upp, är det inte lätt att definiera när "samtiden" börjar. Är det så fort nu blir till då, eller är det igår, i förrgår eller förra året? Eller kanske rentav så långt tillbaka som för hundra år sedan? Burströms egen definition landar i perioden från 1850 fram till idag, en period som oftast inte berörs av den traditionella arkeologin, där tendensen är att sluta i sen medeltid eller renässans, med viss tänjning in i stormaktstiden med slagfältsarkeologin.

Vilka poänger finns med samtidsarkeologin enligt Burström? En viktig poäng är att den materiella kulturen antas säga mer och annat än de skriftliga källorna. Tingen är objekt som kan säga oss något om hur det var förr. Utöver detta kan tingen, förutom sitt rena kunskapsinnehåll, även ha en emotionell och reflexiv dimension. Vad gör tingen från det förflutna med människor? De får folk att minnas, känna, beröras och engagera sig, eftersom de framkallar känslor, ofta oväntade sådana. Vid läsningen var det särskilt detta påstående som fångade mitt intresse.

Burström framhåller samtidsarkeologins terapeutiska funktion. Ett exempel han nämner är, när ungdomar har

grävt i ett koncentrationsläger i Tyskland, där själva handlingen att gräva efter det nära förflutnas materiella spår anses skapa respekt för såväl offren som minnet av dem (s.17).

Ett citat i boken beskriver en emotionell upplevelse av att se sena tiders förfall och gårdagens ideal raserade och ruinerade. De har ersatts av vår moderna tids livsstilar, som i sitt kölvatten har lämnat mängder av industrier i ruin och förfall. Ruinerna av gamla industrier beskrivs som "trasiga men rentav plågsamt vackra miljöer" (s. 23). Varför är det nära förflutna plågsamt vackert?

Att något ska vara känslomässigt engagerande på det här sättet tycks inte gå ihop med akademikers vilja att i text sakligt beskriva tillvaron. Här kan "tingens språk" på ett emotionellt plan likställas med musik, som i många fall hävdas vara toner av stämningens lägen och upplevelser. Tingens språk som ordlös, känsloladdad kommunikation, och så brottas vi som akademiker med att sätta ord på detta ordlösa, emotionella svall.

Som många säkert redan har anat, kan inte samtidsarkeologin göra anspråk på att vara "bara arkeologi". Tvärtom är ämnet gränsöverskridande. Samtidsarkeologi kan bedrivas av såväl arkeologer som etnologer, kulturvetare, historiker och konstvetare. De traditionella akademiska ämnesgränserna är inte längre relevanta (s. 20).

Boken redovisar också ett par av författarens forskningsprojekt: "Arkeologins alternativa kunskapsmål" och "Arkeologi med samtidsrelevans". Boken sammanfattar alltså några delstudier på det samlande temat samtidsarkeologi. Viktiga ord i sammanhanget är mångtydighet och historiesyn. Med detta markerar Burström position i förhållande till synen på det förflutna som objektivt givet eller subjektivt uttolkat av sin samtid, där han hamnar på den senare hållningen.

I det andra kapitlet, det till omfånget största med sina 40 sidor, gör Burström en forskningsöversikt och presenterar fenomen som har studerats av samtidsarkeologer: sopor, torp, industrier, bunkrar, krigslämningar (forensisk arkeologi), förlista fartyg, störtade flygplan, ölburkar, dansbanor och fotbollspanor. Det är bara fantasin som sätter gränser. Fältet står uppenbart öppet för nya intressanta teman.

I det tredje kapitlet tar Burström upp några ganska olika exempel på vad samtidsarkeologin kan handla om. Exempelen rör filmhistoria, en bilskrot och avslutningsvis Kubakrisens arkeologi med undersökningar av raketbaser från kalla krigets tid.

Filmen som tas upp är Cecil B. de Milles storfilm om forntidens Egypten, *De tio budorden* från 1920-talet,

en stumfilm med enorma kulisser som byggdes upp i öken i USA för att sedan förstöras så att ingen annan skulle kunna använda sig av dem orätmätigt. Därmed förvandlades kulisserna till arkeologiska spår på mycket kort tid. Något som Burström inte berör mycket är lokalbefolkningens relation till de nedgrävda och gömda filmkulisserna. Där hade man som läsare velat veta mer. Men det kan ha att göra med att det inte är Burströms egen undersökning.

Bilskroten i Ryd är den andra fallstudien, ett ämne som Burström tidigare har bearbetat och skrivit om. Även denna plats har författaren till denna recension besökt med familjen och funnit mycket spännande och fantasieggande. Uppenbarligen har jag haft en dragning till samtidsarkeologin utan att jag varit helt medveten om det. Bilskroten återfinns i ett skogsområde utanför tätorten, där stora mängder bilar ställts upp och idag befinner sig i olika stadier av förfall. Bilen kan vi alla relatera till som ett komfortabelt fordon, snabbt och bekvämt, modernt och viktigt för vår kultur. Men på den här platsen blir bilvraken en undergångsvision av vår civilisation. I detta sammanhang är Burström mycket tydlig kring den existentiella reflektionen: "Det är som om tingens öde får oss att begrunda vårt eget" (s. 75). Han syftar på bilvrakens förmåga att framkalla känslan av förgänglighet hos oss själva. Vi kan rentav se vårt eget öde i bilvraken, eftersom vi lever i en kultur som är starkt beroende av bilismen för att fungera. På det sättet är bilkyrkogården både samtida och i sin uppenbarelse ett definitivt manifest av förflutenhet. Häri måste jag som läsare och arkeolog ge mig på att framhäva skillnaden mellan att som arkeolog stå inför en hög stenredskap framgrävda vid randen av en sjö, och att stå inför uttryck av den egna civilisationen, partiellt drabbad av undergång. Känslomässigt tar jag mer vid mig av bilkyrkogården, den berör mig i mitt innersta för att jag känner igen mig även känslomässigt. Stenredskapen däremot får mig att fundera på hur det kan ha varit, men jag upplever absolut inte samma känslomässiga inlevelse.

En liten risk med samtidsarkeologiska studier finns alltid att slutsatsen blir "nu vet vi det även arkeologiskt", eftersom en stor del av kunskapen kanske redan finns registrerad i skrift, i samband med intervjuer, kanske har K-spanarna redan gjort tv-program och skrivit böcker om det. Men poängen, som framhävs av Burström, är samtidsarkeologin som emotionell och terapeutisk. Det är uppenbart – och glädjande – att materiella lämningar verkligen berör människor på ett personligt plan. Det

är väl känt att även lämningar från stenåldern kan beröra arkeologer och andra och framkalla existentiell reflektion. Dock är den, som jag uppfattar den, oftast emotionsbefriad. Det är inte känslösvall som sätts igång, istället är det mer stillsamma former av reflektion som väcks. Men när arkeologin berör fenomenen i den nära historien som jag, mina barn, mina föräldrar eller far- och morföräldrar kan relatera till, berättelser som vi alla har hört av släkten kring kaffeborden på semestrarna hemma i bygden, så är det materiella med ens starkt känsloladdat.

Det finns ytterligare en emotionell aspekt som har med närheten i tid att göra och som jag funderar över vid läsningen av Burströms bok. Vi kan känna stark moralisk indignation inför historiska skeenden i nyare tid. Är de avlägsna i tid känner vi dock inte så mycket av vad som är gott och ont, men är de nära i tid (andra världskrigets materiella spår t.ex.) blir vi starkt berörda av det historiska skeendets självklara laddning av ondska i moralisk mening. Vi kan av uppenbara skäl inte på samma sätt ta känslomässig ställning vad gäller ont och gott i fynden från en stenålderskontext. Vi kan möjligen urskilja våld och död, men vi kan inte se orsakerna i den materiella kulturen på det tydliga sättet.

En viktig poäng för boken som helhet noterar Burström sakligt: ”som forskare är vi skolade att rensa bort den personliga dimensionen i våra tolkningar till förmån för det generella som antas var typiskt och delas av de flesta människor. När vi gör det rensar vi paradoxalt nog bort något som alla människor har – den personliga dimensionen” (s. 75). Författaren träffar hjärtpunkten i min egen undran inför arkeologiämnet och den akademiska världen som helhet: vi rensar bort något allmänmänskligt för att vi tror att det är avvikande. I själva verket är det människors subjektivitet som lägger grunden för historieberättandets dynamik.

I det avrundande fjärde kapitlet med rubriken ”Kunskap och känsla” konkluderar författaren vad han finner vara typiskt för samtidsarkeologin. I samtidsarkeologin kombineras kunskap och känsla, den upprättar en länk mellan den lilla, personligt erfarna historien och den övergripande, ”stora” berättelsen om samhällen och civilisationers uppgång och fall. Det är uppenbart att nära ting som du och jag känner till och berörs av framkallar minnen av högst personlig karaktär som är typiska för samtidsperspektivet.

Jag är glad att ha läst boken och kan rekommendera den för alla som är nyfikna på en gränsöverskridande arkeologi. Den är läsvärd för alla som undrar över om det

alls sker något nytt inom svensk arkeologi idag. Boken visar att det går att bygga ut och samtidsrelatera arkeologins tankegods påtagligt. Dock menar jag att det finns vissa könsrelaterade tendenser i boken som jag inte är helt tillfreds med, t.ex. det stora intresset som samtidsarkeologer tycks ha för kraschade flygplan, bunkrar från kriget, nedlagda raketbaser och vilsekomna missiler. I rättvisans namn reflekterar Burström över att det främst är män som har samlat in bombresterna i samband med nedslaget i Bäckebo (s. 59f.). Som läsare slås jag av det faktum att den manliga arkeologen Mats Burström undersöker bomber och raketbaser, medan den kvinnliga arkeologen Jonna Ulin undersöker sin mormors torp. Och en sockerskål från mormors torp pryder bokens omslag, inte en missil eller en raketbas, vilket hade varit mer kopplat till bokens innehåll och helhetsintryck. Avslutningsvis gläder jag mig mycket åt den mångfald möjligheter som boken och ämnet samtidsarkeologi ger uppslag till. Jag känner mig redo att göra egna samtidsarkeologiska val med inspiration från denna bok.

Bodil Petersson, Lund

Den moderna barndomen och barns vardagsliv. Gunilla Halldén (red.). Carlsson Bokförlag, Stockholm 2007. 200 s. ISBN 978-91-7331-067-3.

En bok med titeln *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* skulle kunna handla om många saker som karaktäriserar det tidiga 2000-talets barndomsvillkor; nya familjeformer, barns relationer till medier och konsumtion, den ökade globaliseringen, barns fritidsaktiviteter eller skolan som en arena för växlande politiska ideal och ökat marknadstänkande. I Gunilla Halldéns bok är det barndom, så som den levs och ”görs” i förskolan som är i fokus, och den har skrivits inom projektet ”Förskolans omvandling och en ny barndom”. Det framgår dock inte varför det för innehållet centrala begreppet ”förskolan” inte finns med i titeln.

Boken består av tio kapitel, varav Halldén själv skrivit sju och de övriga tre av Anne-Marie Markström, Maria Simonsson och Eva Änggård, och utgör empiriska exempel från förskolans vardag med tillhörande analyser. Strukturen i boken är överskådlig; efter ett inledande kapitel som introducerar barndom som ett socialt och kulturellt fenomen och förskolan som en plats där barndom görs, följer ett kapitel om barndomssociologi, ett idéhistoriskt kapitel, ett kapitel om omsorgsbegreppet